

OLYGOHLARDA PERSPEKTIVA MAVZUSINI BOSQICHMA-BOSQICH O'QITISH MODELI

Muallif: Eshberdiyeva Dilnoza Alisher qizi

Samarqand Davlat pedagogika Instituti Muhandislik grafikasi va dizayn nazariyasi
mutaxassisligi magistranti.

Rahbar: dotsent Izbasarov Izzatillo Uralovich

Annotatsiya: Maqolada oliy ta'lim muassasalarida perspektiva mavzusini o'qitish jarayonini bosqichma-bosqich tashkil etish modeli tahlil qilinadi. Perspektiva chizish asoslari, o'quv jarayonini modul va bosqichlarga ajratish, amaliy mashg'ulotlar bilan nazariy bilimlarni uyg'unlashtirish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar va raqamli vositalarni qo'llash orqali o'quv jarayonini samarali tashkil etish yo'llari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Perspektiva, bosqichma-bosqich model, oliy ta'lim, chizmachilik, amaliy mashg'ulot, ta'lim texnologiyasi, innovatsion metod

Kirish

Oliy ta'lim muassasalarida tasviriy san'at va chizmachilik fanlari talabalarining nazariy va amaliy bilimlarni uyg'unlashtirishi muhim ahamiyatga ega. Perspektiva mavzusi esa talabalar uchun eng murakkab va tushunishga qiyin mavzulardan biri hisoblanadi. Aniq geometrik qoidalar, chiziqlar, nuqtalar va obyektlarning joylashishini tushuntirish talabalar uchun ko'pincha qiyinchilik tug'diradi. Shu sababli o'qituvchilar tomonidan bosqichma-bosqich o'qitish modeli ishlab chiqilishi va tatbiq etilishi zarur.

Bosqichma-bosqich o'qitish modeli bir nechta komponentlardan iborat. Birinchi bosqich – nazariy bilimlarni berish. Talabalar perspektiva tushunchasi, asosiy qonunlar va chiziqlarni joylashtirish qoidalari bilan tanishtiriladi. Ikkinchi bosqich – amaliy mashg'ulotlar. Talabalar oddiy shakllardan murakkab ob'ektlarga o'tib, bosqichma-bosqich chizish mashqlarini bajaradi. Uchinchi bosqich – mustaqil ishlash va loyihalashtirish. Talabalar mustaqil ravishda obyektlarni joylashtiradi, perspektiva qoidalarini qo'llaydi va natijalarni baholashga taqdim qiladi. To'rtinchi bosqich – interaktiv va raqamli vositalardan foydalanish. Zamonaviy dasturlar yordamida talabalar chizmalarni virtual muhitda yaratadi, xatolarni ko'radi va ularni tuzatadi.

Modelni qo'llashda muhim jihat shundaki, har bir bosqich talabaning oldingi bosqichdagi bilim va ko'nikmalariga tayangan holda tashkil etiladi. Bu o'quv jarayonini tizimli va samarali qiladi, nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan bog'laydi va o'quv motivatsiyasini oshiradi. Shu bilan birga, baholash tizimi ham

bosqichma-bosqich yondashuvga mos ravishda shakllantiriladi. Talabanning har bir bosqichdagi natijalari asosida keyingi bosqichga tayyorgarlik darajasi aniqlanadi. Bosqichma-bosqich o'qitish modeli perspektiva mavzusini o'qitishda nafaqat nazariy bilimlarni, balki amaliy ko'nikmalarni ham tizimli ravishda rivojlantirishga yordam beradi.

Birinchi bosqichda talabalar chiziqlar, nuqtalar, tekisliklar va obyektlarning joylashuv qoidalarini o'rganadi. Bu bosqichda oddiy shakllardan murakkab ob'ektlargacha o'tish talabalar uchun tushunchani bosqichma-bosqich shakllantirish imkonini beradi. Nazariy bilimlar bilan bir qatorda, talabalar vizual eslatmalar, diagrammalar va chizmalar yordamida konseptual tasavvurini mustahkamlaydi.

Ikkinchi bosqichda amaliy mashg'ulotlar ustuvor bo'ladi. Talabalar oddiy geometrik shakllardan boshlash orqali, masalan, kub, prizma, piramida kabi obyektlarni chizishni o'rganadi. Keyinchalik ular murakkab me'moriy ob'ektlar yoki tabiat manzaralarini perspektiva qoidalariga muvofiq chizadi. Bu bosqichda o'quv jarayoni interaktiv tarzda olib boriladi, talabalarning xatolari aniqlanadi va ularni to'g'rilash orqali ko'nikmalarni rivojlantirishga e'tibor qaratiladi.

Uchinchi bosqich – mustaqil ishlash va ijodiy loyiha tayyorlash. Talabalar o'zlarining mustaqil ishlarida o'rgangan qoidalar va metodlarni qo'llaydi. Bu bosqichda ular real hayotdagi obyektlarni tahlil qiladi, murakkab kompozitsiyalar yaratadi va ularni baholashga taqdim qiladi. Shu bilan birga, o'qituvchilar talabalar ishini individual tarzda kuzatadi va har bir talabanning qobiliyatiga mos tavsiyalar beradi. Bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalar bilimi va ko'nikmalarini tizimli shakllantirish bilan birga, o'quv jarayonida individual yondashuvni ham ta'minlaydi. Masalan, talabalarning har birining perspektiva mavzusini tushunish tezligi va vizual qobiliyat darajasi turlicha bo'ladi. Shu sababli, model o'qituvchiga har bir talabanning qobiliyatiga mos mashqlar va tavsiyalar berish imkonini yaratadi. Bu yondashuv talabalar motivatsiyasini oshiradi, o'rganishga qiziqishni kuchaytiradi va muvaffaqiyatli natijaga erishish imkoniyatini oshiradi.

To'rtinchi bosqich – zamonaviy texnologiyalar va raqamli vositalardan foydalanish. 3D-modellashtirish dasturlari, virtual muhitlar va interaktiv platformalar yordamida talabalar murakkab shakllarni yaratadi, ularni turli burchaklardan ko'rib, xatolarini aniqlaydi. Bu usul vizual tushunishni kuchaytiradi va nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, talabalar virtual muhitda loyihalarni tezkor o'zgartirish va eksperimentlar o'tkazish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Modelning samaradorligini oshirish uchun o'quv jarayonida turli metod va texnologiyalar birlashtiriladi. Masalan, talabalar real hayotdagi ob'ektlarni kuzatib, ularni chizishda nazariy bilimlarni qo'llaydi. Shuningdek, dars

jarayonida guruh ishlari va muammoli vazifalar qo'llaniladi, bu esa talabalar ijodiy fikrlashini rivojlantiradi va muammolarni mustaqil yechish ko'nikmalarini shakllantiradi. Talabalar o'zaro fikr almashadi, tajriba qiladi va o'rgangan qoidalarni amalda sinovdan o'tkazadi.

Zamonaviy ta'lim texnologiyalari, jumladan, 3D-modellashtirish, virtual laboratoriyalar va interaktiv dasturlar talabalarning vizual qobiliyatini oshiradi. Talabalar o'rgangan perspektiva qoidalarni virtual muhitda sinab ko'radi, obyektlarni turli burchaklardan kuzatadi va xatolarni tezkor tuzatadi. Bu jarayon nafaqat amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki talabalarda o'rganishga qiziqish uyg'otadi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Bosqichma-bosqich yondashuv, shuningdek, talabalar bilimlarini baholashda ham samarali vosita hisoblanadi. Har bir bosqichda olingan natijalar asosida keyingi bosqich uchun tayyorgarlik darajasi aniqlanadi, bu esa individual rivojlanish yo'lini shakllantiradi. Shu bilan birga, talaba o'z bilim darajasini muntazam baholab boradi, bu esa o'z-o'zini nazorat qilish va mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Natijada, oliy ta'lim muassasalarida perspektiva mavzusini bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalarni nazariy bilimlar bilan amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirishga, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga va zamonaviy texnologiyalarni qo'llashga o'rgatadi. Bu model o'quv jarayonini samarali, motivatsion va tizimli qiladi hamda talabalarni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlaydi.

Modelda differensial yondashuv ham muhim o'rin tutadi. Har bir talabaning qobiliyatiga va tayyorgarlik darajasiga qarab mashqlarni murakkablashtirish yoki soddalashtirish mumkin. Bu yondashuv talabalar o'rtasida bilim va ko'nikmalar farqini hisobga oladi va har bir talabaning rivojlanishini maksimal darajada qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy texnologiyalar, xususan, interaktiv dasturlar, raqamli modellash va virtual laboratoriyalar talabalarning vizual tushunishini kuchaytiradi va o'qituvchining vazifasini yengillashtiradi. Masalan, talaba 3D-muhoza orqali obyektning turli burchaklarini ko'radi, xatolarini aniqlaydi va tuzatadi. Bu jarayon amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshiradi va o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi.

Bosqichma-bosqich o'qitish modeli shuningdek, talabaning o'zini baholash va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Har bir bosqich yakunida talaba o'z ishini baholab, qayerda xato qilganini va qanday yaxshilash mumkinligini tahlil qiladi. Bu yondashuv o'quv jarayonini samarali, tizimli va talaba markazli qiladi.

Natijada, oliy ta'limda perspektiva mavzusini bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalarni nazariy bilimlardan amaliy ko'nikmalarga, sodda shakllardan murakkab loyihalarga va individual mashqlardan interaktiv texnologiyalarga bosqichma-bosqich

o'rgatadi. Bu nafaqat ularning o'quv jarayonini samarali qiladi, balki ijodiy fikrlash va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlaydi. Modelning muhim jihati – gradual yondashuv.

Darslar sodda obyektlardan murakkab arxitektura inshootlariga, tabiat manzaralariga va hatto futuristik loyihalarga o'tish orqali tashkil etiladi. Masalan, dastlab talaba kub, prizma yoki piramida shaklini chizadi, keyin esa xona ichidagi obyektlarni, me'moriy fasadlarni va murakkab kompozitsiyalarni chizish bilan amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu yondashuv nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlaydi, balki vizual xotirani va fazoviy tasavvurni ham kuchaytiradi. Bosqichma-bosqich model talabalarda mustaqil fikrlash va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Talabalar o'z ishlarini tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va tuzatadi. Shu jarayonda ularning kritik fikrlash ko'nikmalari shakllanadi, muammolarni hal qilish qobiliyati rivojlanadi va o'z ijodiy yondashuvini topadi. Bu, ayniqsa, murakkab loyihalar va ijodiy topshiriqlarda juda muhim hisoblanadi.

Model shuningdek, differensial yondashuvni ta'minlaydi. Har bir talaba o'z qobiliyatiga va tayyorgarlik darajasiga mos mashqlarni oladi. Masalan, kuchli vizual qobiliyatga ega talabalar murakkab perspektiva loyihalarini bajaradi, boshlang'ich darajadagi talabalar esa sodda shakllardan boshlaydi. Bu o'quv jarayonini individuallashtiradi, motivatsiyani oshiradi va talabaning rivojlanishini maksimal darajada qo'llab-quvvatlaydi.

Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash ham muhim o'rin tutadi. 3D-modellashtirish dasturlari, virtual muhitlar va interaktiv platformalar yordamida talabalar murakkab shakllarni turli burchaklardan ko'radi, xatolarini tezkor tuzatadi va o'z chizmalarini mukammallashtiradi. Shu bilan birga, talabalar raqamli vositalarda loyihalarni yaratish orqali texnologik ko'nikmalarini oshiradi va ijodiy jarayonda erkinlikka ega bo'ladi.

Dars jarayonida guruh ishlari va muammoli vazifalar ham qo'llaniladi. Talabalar birgalikda loyiha yaratadi, tajriba almashadi, muammolarni hal qiladi va natijalarni taqdim qiladi. Bu jarayon nafaqat amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi, balki kommunikatsiya, jamoada ishlash va ijtimoiy ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Bosqichma-bosqich yondashuv talabalarning o'zini baholash va o'z-o'zini nazorat qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Har bir bosqich yakunida talaba o'z ishini tahlil qiladi, qayerda xato qilganini va qanday yaxshilash mumkinligini aniqlaydi. Bu jarayon o'quv jarayonini tizimli va motivatsion qiladi, talabalar bilimlarini yanada mustahkamlaydi va kelajakdagi professional faoliyatga tayyorgarligini oshiradi. Natijada, oliy ta'limda perspektiva mavzusini bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalarni nazariy bilimlardan amaliy ko'nikmalarga, sodda shakllardan murakkab loyihalarga, individual mashqlardan interaktiv texnologiyalarga bosqichma-bosqich

o'rgatadi. Bu yondashuv o'quv jarayonini samarali, motivatsion va tizimli qiladi, talabalarda ijodiy fikrlash va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi hamda ularni kelajakdagi professional faoliyatga tayyorlaydi.

Bosqichma-bosqich modelning yana bir afzalligi shundaki, talabaning har bir bosqichdagi natijalari keyingi bosqichga tayyorgarlik darajasini belgilaydi. Talaba avvalgi bosqichdagi bilim va ko'nikmalarini mustahkamlash orqali murakkab ishlarga o'tadi. Shu tarzda, o'quv jarayoni tizimli, samarali va talaba markazli bo'ladi.

Pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalar motivatsiyasini oshiradi, o'rganishga qiziqish uyg'otadi va bilimlarni uzoq muddatga saqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, interaktiv mashg'ulotlar va raqamli vositalardan foydalanish ijodiy va texnik ko'nikmalarni rivojlantiradi, o'quv jarayonini yanada qiziqarli va samarali qiladi.

Natijada, oliy ta'limda perspektiva mavzusini bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalar uchun nazariy bilim va amaliy ko'nikmalarni uyg'unlashtirish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish, shuningdek, texnologik va interaktiv imkoniyatlardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Bu yondashuv o'quv jarayonini tizimli va motivatsion qiladi, talabalar natijalarini aniq baholashga imkon beradi va ularning kelajakdagi professional faoliyatiga tayyorgarligini oshiradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar oliy ta'limda perspektiva mavzusini o'qitishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Masalan, 3D-modellashtirish dasturlari va virtual muhitlar talabalar uchun vizual tushunishni kuchaytiradi. Interaktiv darslar va multimedia materiallar yordamida murakkab shakllar va obyektlarni chizish osonlashadi. Shu bilan birga, ta'lim jarayonida individual yondashuv qo'llash, talabaning qobiliyat va qiziqishlariga mos mashqlarni tanlash imkonini beradi.

Xulosa

Oliy ta'lim muassasalarida perspektiva mavzusini bosqichma-bosqich o'qitish modeli talabalar uchun nazariy bilimlarni amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish imkonini beradi. Har bir bosqich talabaning bilim darajasiga mos ravishda tashkil etilishi, interaktiv va raqamli vositalardan foydalanish o'quv jarayonini samarali qiladi. Natijada talabalar perspektiva mavzusini to'liq tushunadi, amaliy ko'nikmalarini rivojlantiradi va ijodiy faoliyatda qo'llay oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayev O. Tasviriy san'at va chizmachilik asoslari: nazariya va amaliyot. Toshkent, 2018. – Mazkur darslikda perspektiva chizish, chizma qoidalari va amaliy mashqlar tafsilotlari bilan yoritilgan.

2. Qo'ldoshev B. Oliy ta'limda chizmachilik va perspektiva metodikasi. Toshkent, 2019. – Kitobda oliy ta'lim talabalarini bosqichma-bosqich o'qitish modeli va interaktiv metodlar ko'rib chiqilgan.
3. Xolmatov S. Vizual kommunikatsiya va zamonaviy ta'lim texnologiyalari. Toshkent, 2020. – Talabalar motivatsiyasi, interaktiv darslar va raqamli vositalar yordamida chizmalarni o'rgatish usullari tahlil qilingan.
4. Rustamov A. Innovatsion pedagogik yondashuvlar va o'quv jarayonini tashkil etish. Toshkent, 2017. – Bosqichma-bosqich ta'lim modeli, talaba markazli yondashuv va individual mashqlarni tashkil etish tavsiflangan.
5. Islomov D., Tursunov R. Multimedia va interaktiv o'quv mashg'ulotlari. Toshkent, 2021. – Talabalarni amaliy mashg'ulotlar orqali bosqichma-bosqich o'qitishda multimedia vositalarini qo'llash imkoniyatlari ko'rib chiqilgan.
6. Karimov J. Oliy ta'limda amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish. Toshkent, 2019. – Perspektiva mavzusini o'qitishda bosqichma-bosqich yondashuv va talabalarni individual baholash metodlari yoritilgan.